

Paul Mattick vers 1938, à 34 ans, Chicago.

Ο Πάουλ Μάτικ, 34 ετών, το 1938 στο Σικάγο.

Συνέντευξη με τον Πάουλ Μάτικ

Ένας εργάτης μεταξύ διανοουμένων

Claudio Pozzoli

Μετάφραση: Δ.Α.

Πρόλογος

Αυτή η συνέντευξη, προσφάτως απομαγνητοφωνημένη από ένα ιταλικό ντοκιμαντέρ, είναι πραγματικά μοναδική. Τόσο οι νέοι όσο και οι πιο έμπειροι αναγνώστες θα εκτιμήσουν τις συνοπτικές αλλά περιεκτικές πληροφορίες για τη ζωή του Πάουλ Μάτικ, απευθείας από την πηγή. Προσπαθώντας να μείνουμε πιστοί στο πρωτότυπο, μόνο πολύ λίγες παρεμβάσεις έχουν γίνει προκειμένου να προσφέρεται μία βελτιωμένη αναγνωστική εμπειρία.

Ένας εργάτης μεταξύ διανοουμένων

Αφηγητής:

Όταν έλαβε χώρα αυτή η συνέντευξη, ο Πάουλ Μάτικ ζούσε στους πρόποδες του Στράτον στο Βερμόντ, περιοχή στα βορειοανατολικά των ΗΠΑ κοντά στα σύνορα με τον Καναδά. Ήταν 74 χρονών, δεν ήταν καθόλου κουρασμένος και έγραφε ακόμα ένα βιβλίο πάνω στις πιο πρόσφατες οικονομικές θεωρίες.

Γεννημένος το 1904 στο Βερολίνο, ο Πάουλ Μάτικ πέθανε στις 7 Φεβρουαρίου του 1981 στις ΗΠΑ, όπου ζούσε από το 1926. Υπήρξε ένας από τους πιο σημαντικούς σύγχρονους οικονομολόγους της μαρξιστικής παράδοσης. Έζησε στο Κέμπριτζ, την αμερικάνικη πανεπιστημιούπολη κοντά στη Βοστώνη, αλλά περνούσε πολλούς μήνες κάθε χρόνο εδώ στο Βερμόντ, περιτριγυρι-

σμένος από τη φυσική ομορφιά και μακριά από τη μόλυνση. Ο Μάτικ ήταν ένας πολύ ενδιαφέρων άνθρωπος, τον οποίο δύσκολα μπορούσε κάποιος να τον κατατάξει σε κάποια κατηγορία. Γνωστός σε έναν μικρό κύκλο ειδικών, «ανακαλύφθηκε» το 1968 από το φοιτητικό κίνημα. Ο Μαρκούζε ήταν ο φιλόσοφος, αυτός ήταν ο οικονομολόγος. Μαζί του επανήλθε ένας (νέος) ελευθεριακός σοσιαλισμός, ένας κριτικός και αντιεξουσιαστικός κομμουνισμός. Που δεν περιοριζόταν στα βιβλία και στη δουλειά του, αλλά προέκυπτε κυρίως μέσα από τις εμπειρίες της ζωής.

Ο Πάουλ Μάτικ πάντα αρνιόταν να δίνει συνεντεύξεις για τη ζωή του. «Αυτή είναι η πρώτη και τελευταία φορά», είπε. Δεν του άρεσε η δημοσιότητα. Έγραψε βιβλία, οργάνωσε συνέδρια, αλλά παρέμεινε ο νεαρός επαναστάτης που συμμετείχε στη Γερμανική Επανάσταση του 1918-1919, καθώς και στο κίνημα των ανέργων στην Αμερική τα πρώτα χρόνια της δεκαετίας του 1930.

Δίδαξε σε πανεπιστήμια, συμμετείχε σε συζητήσεις και σε διεθνή συνέδρια, εμφανίστηκε στις σελίδες πολλών ακαδημαϊκών περιοδικών ως «ένας από τους καθηγητές που ενέπνευσαν το φοιτητικό κίνημα»... τίποτε από όλα αυτά δεν τον άλλαξε στο ελάχιστο. Παρέμεινε πιστός στην περιπετειώδη, ασυμβίβαστη ζωή του επαναστάτη εργάτη.

Εξέγερση και επανάσταση

Πάουλ Μάτικ:

Μεγάλωσα σε μια οικογένεια στην οποία ο πατέρας μου έρρεπε, αν και κάπως επιφανειακά, προς τα σοσιαλιστικά ιδεώδη και ήταν μέλος συνδικάτου. Κατά τη διάρκεια της παιδικής μου ηλικίας, είχα την τύχη να ακούσω πολλές συζητήσεις για τα διάφορα εργατικά κινήματα: τα ελεύθερα συνδικάτα, τους συνασπισμούς, το σοσιαλιστικό κόμμα, τις κοοπερατίβες, αλλά όλα αυτά δεν μου έκαναν κάποια ιδιαίτερη εντύπωση.

Την πρώτη μου εμπειρία με το επαναστατικό κίνημα την απέκτησα κατά τη διάρκεια μιας τοπικής εξέγερσης. Μια μέρα του 1916 ήρθε η μητέρα μου και μου είπε: «Μικρέ, ξεκίνησε η επανάσταση!» Πήραμε την Μπερλίνερ Στράσε στο Σαρλότενμπουργκ, τη γειτονιά στην οποία ζούσαμε, και συναντήσαμε ένα μεγάλο πλήθος το οποίο δεχόταν επιθέσεις από έφιππους αστυνομικούς. Ήταν όμως τέτοιο το μέγεθος του πλήθους που οι αστυνομικοί εξαφανίζονταν μέσα στον όχλο. Εκείνα τα χρόνια οι γυναίκες έφτιαχναν τα μαλλιά τους με πολύ μακριές καρφίτσες... Είδα μια γυναίκα να σπρώχνεται στον τοίχο ενός σπιτιού· έβγαλε την καρφίτσα από τα μαλλιά και την κάρφωσε στο άλογο. Το άλογο σηκώθηκε στα δυο του πόδια και μια άλλη γυναίκα, οι περισσότεροι διαδηλωτές ήταν γυναίκες, τράβηξε τον μπάτσο από τη σέλα και άρχισε να τον κλωτσάει. Αυτή ήταν η πρώτη επαναστατική διαδήλωση στην οποία συμμετείχα. Όλα τα καταστήματα, όσα δεν είχαν κατεβάσει τα ρολά, σπάστηκαν, λεηλατήθηκαν και τα προϊόντα τους μοιράστηκαν στον κόσμο. Κάποια στιγμή εμφανίστηκε μια μεγαλύτερη ομάδα αστυνομικών και άρχισε να πυροβολεί, αναγκάζοντας το πλήθος να υποχωρήσει. Αυτή η διαδήλωση έγινε για να

στηρίξει μια μεγάλη απεργία στα εργοστάσια του Βερολίνου. Τα αιτήματα της απεργίας ήταν για καλύτερα τρόφιμα και για να μπει τέλος στα δελτία τροφίμων. Αυτά τα γεγονότα ήταν αποτέλεσμα μιας ομιλίας που είχε δώσει ο Καρλ Λίμπκνεχτ στην Πότσνταμερ Πλατς, αλλά τέτοιου είδους αναταραχές ήταν πολύ συχνές. Μπορούσε κανείς να το νιώσει στην ατμόσφαιρα ότι οι μάζες πέρναγαν πλέον σε επαναστατικές μορφές αντιπαράθεσης και αυτό ήταν φανερό στη συμπεριφορά τους.

Αυτή η πρώτη εμπειρία επαναστατικής δράσης έμεινε χαραγμένη στο μυαλό μου. Για μένα ήταν μια εξαιρετικά συναρπαστική εμπειρία. Από τα 14 μου και αφού τελείωσα τις σπουδές μου, με την άδεια του πατέρα μου, εντάχθηκα στην «Ελεύθερη Σοσιαλιστική Νεολαία», η οποία είχε στο Σαρλότενμπουργκ 200 μέλη. Εκεί διαμορφώθηκα πολιτικά, στις παραμονές της επανάστασης.

Κατά τη διάρκεια της επανάστασης του Νοεμβρίου, εργαζόμουν ήδη ως μαθητευόμενος στη Siemens, όπου προσλήφθηκα τον Μάρτιο του 1918. Η απεργία, που κηρύχθηκε στη Siemens και σε άλλα εργοστάσια μετά τη Γερμανική Επανάσταση του Νοέμβρη και τη γέννηση της δημοκρατίας, ήταν η αφορμή για τη δημιουργία πολλών πολιπληθών συνελεύσεων στα εργοστάσια. Καθώς ήμουν σοσιαλιστής και με θεωρούσαν εκπρόσωπο των μαθητευόμενων, εκλέχθηκα στο εργοστασιακό συμβούλιο. Είχα την ευκαιρία να έρθω σε επαφή με τα συμβούλια από άλλα εργοστάσια, και όταν το εργοστάσιό μας έκλεισε, βγήκαμε στους δρόμους. Φυσικά στους δρόμους επικρατούσε ενθουσιασμός... οι άνθρωποι τριγυρνούσαν μανιωδώς. Αν συναντούσες κανέναν αξιωματούχο, του έσκιζες τα διακριτικά από τη

στολή... ήταν αφοπλισμένοι και μερικές φορές έτρωγαν και ξύλο.

Κάποιες συγκρούσεις σημειώνονταν γύρω από την Πύλη του Βρανδεμβούργου. Ομάδες αντιδραστικών στρατιωτών που δεν ήθελαν να πάρουν μέρος στην επανάσταση στράφηκαν εναντίον των εργατών, οι οποίοι εν τω μεταξύ είχαν εξοπλιστεί από τους στρατώνες συνεργαζόμενοι με στρατιώτες. Φορτηγά γεμάτα κόσμο κυκλοφορούσαν στους δρόμους μέρα και νύχτα. Κρατούσαν κόκκινες σημαίες, και μάλιστα κάποιοι πυροβολούσαν προς τις στέγες που έβρισκαν κάλυψη ελεύθεροι σκοπευτές. Εμείς οι νεότεροι θέλαμε να συμμετέχουμε σε αυτές τις εκδηλώσεις και έτσι μια φορά, μέσα στη νύχτα, πήδηξα επάνω σ' ένα φορτηγό. Ένας σπαρτακιστής, βλέποντας πόσο νέος ήμουν, με ρώτησε: «Ξέρεις πώς λειτουργεί το πιστόλι;» και φυσικά απάντησα: «Εννοείται πως ξέρω!» Τότε με ρώτησε: «Και πού είναι η ασφάλεια;» Δεν είχα ιδέα πού ήταν, οπότε με έσπρωξε κάτω ενώ το φορτηγό συνέχισε τον δρόμο του με μεγάλη ταχύτητα.

Την ίδια περίοδο, είδα για πρώτη και τελευταία φορά τη Ρόζα Λούξεμπουργκ. Μιλούσε στο πλήθος από ένα κιγκλίδωμα στο Ράιχσταγκ. Στη συνέχεια είδα και τον Καρλ Λίμπκνεχτ σε ένα πάρκο όπου είχε συγκεντρωθεί ένα ατελείωτο πλήθος. Ήταν τον Ιανουάριο του 1919. Υπήρχαν οπλισμένοι εργάτες και στρατιώτες. Εκείνες ήταν οι μέρες της περιφημής εξέγερσης του Γενάρη, που οδήγησε στη φυσική εξόντωση των σπαρτακιστών αγωνιστών. Όλοι μας ζούσαμε στους δρόμους και προσπαθούσαμε να βοηθήσουμε το επαναστατικό κίνημα με κάθε δυνατό τρόπο, παρά τα όποια ελλείμματά μας. Σε εμάς τους νέους, συνήθως μας έδιναν κουβάδες, κόλλα και βούρτσες με

την αποστολή να κολλήσουμε αφίσες κατά τη διάρκεια της νύχτας.

Το επαναστατικό κίνημα τελείωσε όταν εκείνοι που πολέμησαν στην πρώτη γραμμή ηττήθηκαν. Οι περισσότεροι από αυτούς στο Βερολίνο ήταν από την ομάδα μας από το Σαρλότενμπουργκ. Ανάμεσά τους υπήρχε ακόμη και ένας βουλευτής που σκοτώθηκε από τους λευκούς φρουρούς. Η επαναστατική φάση τελείωσε με τη στρατιωτική ήττα του σπαρτακιστικού κινήματος. Η Ένωση Σπάρτακος ήταν μια σχετικά μικρή ομάδα επαναστατών και η λευκή τρομοκρατία τη σάρωσε. Οι αντιδραστικοί και οι φασίστες ξεκίνησαν ένα πραγματικό ανθρωποκνηγητό από σπίτι σε σπίτι, σκοτώνοντας όλους όσους βρέθηκαν να έχουν στην κατοχή τους συγκεκριμένα βιβλία και εκδόσεις. Κατά τη διάρκεια των συγκρούσεων, αλλά ακόμα περισσότερο μετά από αυτές, μόνο στο Βερολίνο, οι λευκοί φρουροί σκότωσαν περισσότερους από 2000 ανθρώπους. Σε αυτό το σημείο, η απεργία τελείωσε με τον ίδιο τρόπο που είχε τελειώσει κάθε άλλη απεργία και η διάθεση του κόσμου στράφηκε εναντίον των σπαρτακιστών. Οι περισσότεροι εργάτες, ειδικά οι σοσιαλδημοκράτες εργάτες, σκέφτονταν: «Εμείς κάναμε την επανάσταση και τώρα οι σπαρτακιστές την κατέστρεψαν. Οι σπαρτακιστές θέλουν να πετύχουν αμέσως κάτι σαν τους μπολσεβίκους, αντί να χρησιμοποιήσουν τις κατακτήσεις μας και να ξεκινήσουν μια σταδιακή διαδικασία. Το μόνο που κάνουν είναι να δημιουργούν αταξία, σε μια στιγμή που αυτό που χρειαζόταν ήταν αυστηρή πειθαρχία. Μιλάμε για απειθαρχα στοιχεία που θα φέρουν το τέλος της επανάστασης». Αυτά πίστευαν. Η αλήθεια είναι ότι οι λευκοί φρουροί ήταν αυτοί που κατέστρεψαν την επανάσταση. Και έτσι, ακολουθώντας τις οδηγίες των συνδικάτων, οι εργάτες

επέστρεψαν στα εργοστάσια και η απεργία έληξε. Μόνο στις συνλεύσεις που ακολούθησαν, αναγνωρίστηκε η ήττα. Αλλά εκείνη τη στιγμή, δεν υπήρχε τίποτα άλλο να γίνει. Το Βερολίνο είχε καταληφθεί από τον στρατό και η ίδια κατάσταση διαμορφώθηκε και στις άλλες γερμανικές πόλεις.

Αφηγητής:

Ο Πάουλ Μάτικ ήταν κατασκευαστής εργαλείων. Πολιτικά συνδεόταν πάντα με την πιο ριζοσπαστική πτέρυγα του εργατικού κινήματος, ποτέ όμως δεν μυθοποίησε τους εργάτες. Πώς θα μπορούσε άλλωστε; Οι διανοούμενοι ήταν αυτοί που ζωγράφιζαν την εικόνα μιας συμπαγούς και επαναστατικής εργατικής τάξης. Ο Μάτικ, αντίθετα, ήταν ρεαλιστής. Είχε δει πώς η εργατική τάξη, στην έναρξη του Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου, έπεσε θύμα της εθνικιστικής υστερίας και πήγε τραγουδώντας στον πόλεμο, παρά τις αρχές της ειρήνης που πάντα διακήρυττε.

Πάουλ Μάτικ:

Στην έναρξη του Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου, όλος ο πληθυσμός της Γερμανίας ήταν ενθουσιασμένος με τον πόλεμο. Το 1914, οι ηγέτες του εργατικού κινήματος, το οποίο εν μέρει δεν εξέφραζε τον ενθουσιασμό του πλήθους, αποδέχτηκαν αυτή την κατάσταση πραγμάτων για να μην καταποντιστούν από το σοβινιστικό κύμα που είχε συμπαρασύρει τους οπαδούς του εργατικού κινήματος, των εργατικών κομμάτων και των συνδικάτων. Η εργατική τάξη είχε ενσωματωθεί στο σύστημα, τόσο ιδεολογικά όσο και οργανωτικά. Φυσικά κανείς δεν περίμενε πώς θα τελείωναν όλα αυτά, και μόλις έναν χρόνο μετά την έναρξη του πολέμου, ο ενθουσιασμός είχε υποχωρήσει σε κάθε εμπόλεμη χώρα, αφήνοντας τη θέση

του στη δυστυχία, τον πόνο και τη δυσάρεσκεια που γινόταν όλο και πιο ορατή.

Αφηγητής:

Μετά τη Ρώσικη Επανάσταση του 1917, στο τέλος του πολέμου, έγινε μια επαναστατική απόπειρα και στη Γερμανία. Αλλά μετά την ανακήρυξη της δημοκρατίας και την ήττα του σπαρτακιστικού εξεγερτικού κινήματος του Ιανουαρίου του 1919, το επαναστατικό κύμα εξασθένησε σε μεγάλο βαθμό στη χώρα. Ο Πάουλ Μάτικ, ένας νεαρός σπαρτακιστής, αποδέχτηκε την ίδρυση του Γερμανικού Κομμουνιστικού Κόμματος, αλλά από την αρχή βρέθηκε στην αντιπολίτευση. Η ομάδα στην οποία ανήκε, μια ομάδα που αργότερα διέρρηξε τις σχέσεις της με το Κόμμα, ασκούσε σκληρή κριτική στην ΕΣΣΔ και στην προσπάθειά της να ελέγξει τα δυτικά Κομμουνιστικά Κόμματα. Οι επικρίσεις στρέφονταν κατά της σοσιαλδημοκρατίας, η οποία εν τω μεταξύ είχε γίνει το κυβερνών κόμμα. Το γερμανικό εργατικό κίνημα διαιρέθηκε τότε σε ομάδες και μικρότερες φράξιες που είχαν διαφορετικές απόψεις σχετικά με την έννοια του σοσιαλισμού και τα εργαλεία για την επίτευξή του. Είναι αναμφίβολο πάντως ότι οι περισσότεροι Γερμανοί εργάτες δεν ήταν πρόθυμοι να διακινδυνεύσουν τα λίγα πράγματα που είχαν στο όνομα ενός αβέβαιου σοσιαλιστικού μέλλοντος.

Πάουλ Μάτικ:

Οι επαναστάτες εργάτες δεν ανήκαν σε κάποια συγκεκριμένη κατηγορία... ήταν μάλλον μια ένωση πολλών στοιχείων της εργατικής τάξης. Στο εσωτερικό της υπήρχαν ακόμη και κάποιοι μικροαστοί. Στην ομάδα μας, για παράδειγμα, υπήρχαν μερικοί διανοούμενοι, φοιτητές. Η πλειοψηφία ήταν μαθητευόμενοι σαν εμένα ή συνηθισμένοι εργάτες. Καθώς το κίνημα της νεολαίας είχε

στενούς δεσμούς με την Ένωση Σπάρτακος, γίνονταν πολλές κοινές συναντήσεις και είχα την ευκαιρία να γνωρίσω κάποια μέλη του κόμματος. Ως επί το πλείστον ήταν εργάτες. Κάθε είδος εργασίας εκπροσωπείτο στο κόμμα και δεν μπορείς να πεις ότι υπήρχε μια συγκεκριμένη κατηγορία εργατών που ήταν πιο επαναστατική από την άλλη. Το κύριο χαρακτηριστικό της Ένωσης Σπάρτακος ήταν ότι πολλά από τα μέλη της ήταν εργοστασιακοί εργάτες, ενώ η ομάδα των διανοομένων ήταν πολύ μικρή και ασήμαντη σε σύγκριση με τη μάζα των εργατών. Αυτός είναι ο λόγος που το σπαρτακιστικό κίνημα, ήδη από τη δημιουργία του, προωθούσε ένα αντι-κοινοβουλευτικό και αντι-συνδικαλιστικό πρόγραμμα. Πράγματι, οι εργάτες ήταν περισσότερο αριστεροί από τους διανοούμενους, όπως η Ρόζα Λούξεμπουργκ και ο Πάουλ Λέβι. Οι τελευταίοι δεν ήθελαν να πιέσουν την κατάσταση. Έλεγαν: «Ας περιμένουμε να δούμε τι θα συμβεί». Επιπλέον, πίστευαν ότι η επανάσταση θα προχωρούσε ούτως ή άλλως και κορόιδευαν τον εαυτό τους πιστεύοντας ότι η Ρωσία θα επενέβαινε στο πλευρό της Γερμανικής Επανάστασης.

Αφηγητής:

Η Ρωσία του Λένιν και του Τρότσκι δεν μπορούσε και δεν ήθελε να παρέμβει. Ακόμα και το 1923, όταν η οικονομική κρίση επιδεινώθηκε τόσο πολύ που έκανε πολλούς να πιστεύουν ότι ένα νέο επαναστατικό κύμα θα ερχόταν, το εργατικό κίνημα, ακόμα διχασμένο, δεν μπόρεσε να αλλάξει τους συσχετισμούς δύναμης στη νέα δημοκρατία της Γερμανίας.

Ο Πάουλ Μάτικ επηρεάστηκε πολύ από τα γεγονότα του 1923, από την οικονομική και κοινωνική κρίση και τις χαμένες επαναστατικές δυνατότητες. Φεύγοντας από το Βε-

ρολίνο το 1921, ο Μάτικ μετακόμισε στο Ανόβερο, στη συνέχεια στη Βρέμη και τελικά στην Κολωνία. Ζούσε μέρα με τη μέρα, όπως πολλοί άλλοι νέοι εργάτες. Συμμετείχε στις πολιτικές δράσεις, στις απεργίες και στις διαδηλώσεις που οργάνωναν οι ομάδες της πιο ριζοσπαστικής πτέρυγας της αριστεράς, αλλά οι ομάδες αυτές περιθωριοποιούνταν όλο και περισσότερο.

Ο Πάουλ Μάτικ δεν έζησε την παρακμή της ευρωπαϊκής επαναστατικής αριστεράς. Το 1926 η επιθυμία του να δει τον κόσμο και ένα εισιτήριο που του χάρισε ένας μακρινός συγγενής, τον έκαναν να φύγει για την Αμερική.

Στην Αμερική! Στο κυνήγι της περιπέτειας!

Πάουλ Μάτικ:

Ήδη από το πλοίο που με έφερε στις ΗΠΑ το 1926, κατάλαβα ότι η μετανάστευση ήταν κάτι σαν λεηλασία που διαιωνιζόταν από όλους εις βάρος των εργαζομένων. Στο πλοίο το έκανε όλο το πλήρωμα: οι γιατροί, οι συνοδοί, οι υπάλληλοι υποδοχής και ούτω καθεξής... όλοι τους προσπαθούσαν να «ξαλαφρώσουν» τους μετανάστες από τα χρήματα που είχαν. Για παράδειγμα, ο γιατρός μπορούσε να λείι στον ασθενή πράγματα όπως: «Με αυτή την πληγή, με αυτή την αρρώστια, δεν θα μπορέσεις να φτάσεις στην Αμερική. Εγώ όμως μπορώ να σου δώσω μια ειδική αλοιφή μόνο για 20 ή 50 δολάρια και με αυτή θα λυθούν όλα τα προβλήματα και οι ασθένειές σου». Στο πλοίο ξέσπασε ακόμα και εξέγερση. Ένας καμαρότος που αρνήθηκε να μας βάλει καφέ επειδή δεν του δώσαμε επιπλέον χρήματα, ξυλοκοπήθηκε με την ίδια του την καφετιέρα. Όσοι εξεγέρθηκαν, φυλακίστηκαν. Δουλέψαμε σκληρά για να οργανωθούμε και να αγωνιστούμε ενάντια στην κακομεταχείριση. Εγώ ο ίδιος

οργάνωσα τους επιβάτες ώστε να αντιμετωπίσουμε την καταπίεση από αυτούς που έκαναν κουμάντο στο πλοίο.

Κατά την άφιξή μας στη Νέα Υόρκη, στη Νήσο Έλις (Ellis Island), οι αρχές πρέπει να είχαν ήδη ειδοποιηθεί ότι στο πλοίο τίποτα δεν είχε κυλήσει ομαλά. Αργότερα ανακάλυψα ότι ο τρόπος με τον οποίο μας υποδέχτηκαν στη Νήσο Έλις ήταν κάθε άλλο παρά ιδιαίτερος. Ήταν μέρος της κανονικής μεταχείρισης που επιφύλασσαν για τους μετανάστες. Πρώτον, οι άνδρες χωρίζονταν από τις γυναίκες και αναγκάζονταν να γδυθούν εντελώς σε κάτι τεράστιους θαλάμους. Ήταν κάτι δωμάτια πολύ κρύα και με πολλή υγρασία. Έπρεπε να μείνουμε όρθιοι, γυμνοί, περιμένοντας τον γιατρό να εξετάσει τον καθένα μας, έναν-έναν. Αν η εξέταση πήγαινε καλά, ο γιατρός έλεγε: «Πήγαινε δεξιά!» Αν δεν ήταν ικανοποιημένος, έλεγε: «Πήγαινε αριστερά!». Με αυτόν τον τρόπο σχηματίστηκαν δύο γραμμές: σε αυτούς που βρίσκονταν δεξιά, οι οποίοι προφανώς ήταν σε καλή ιατρική κατάσταση, έδιναν τη βίζα εισόδου. Εμένα μου βρήκαν ένα κατάγμα που δεν είχα και με διέταξαν να παραταχθώ στα αριστερά, κάτι που έκανα στην αρχή, αλλά αργότερα, σε μια στιγμή που δεν πρόσεχε κανείς, γλίστρησα κρυφά στη δεξιά γραμμή. Μετά από αυτό μας κάλεσαν όλους μπροστά σε ένα γκισέ για να απαντήσουμε σε κάποιες ερωτήσεις-παγίδες. Πρώτα απ' όλα, σε ρωτούσαν πόσα χρήματα έχεις και αν έχεις τη δυνατότητα να λάβεις εμβάσματα. Σε περίπτωση αρνητικής απάντησης, σε ρωτούσαν αν ήξερες να διαβάζεις και να γράφεις και σου έκαναν κάποιες ερωτήσεις για να αξιολογήσουν τη νοημοσύνη σου. Για παράδειγμα, ρώτησαν έναν Ρώσο αγρότη που στεκόταν κοντά μου: «Γιατί οι γάτες έχουν 5 πόδια;» Ο άνθρωπος μπερδεύτηκε εντελώς,

δεν ήξερε αν υπήρχε καν τέτοιο ζώο. Δεν μπορούσε να απαντήσει σε αυτή την ερώτηση, και έτσι τον χαρακτήρισαν «διανοητικά ανάπηρο». Θα έπρεπε να απαντήσει: «Η γάτα έχει μόνο 4 πόδια!», αλλά δεν είχε καν συνειδητοποιήσει ότι η ερώτηση ήταν τόσο ηλίθια. Πολύ πιθανόν αυτή η μεταχείριση να μην διέφερε από εκείνη που εφάρμοζαν στα γερμανικά στρατόπεδα συγκέντρωσης κατά την πρώτη φάση. Η πρώτη εντύπωση για την Αμερική ήταν αυτή μιας χώρας που συμπεριφέρεται στους ανθρώπους με εξαιρετικά βάνουσο τρόπο. Οι μετανάστες θεωρούνταν κτήνη και επειδή πολλοί από αυτούς δεν μπορούσαν να μιλήσουν αγγλικά, τους έδιναν μεγάλα νούμερα για να φορούν μέχρι να φτάσουν στον προορισμό τους. Η Νήσος Έλις ήταν ίσως ένα από τα μεγαλύτερα εγκλήματα των ΗΠΑ κατά της ανθρωπότητας. Αν οι συνθήκες παρέμειναν πάντα αυτές που είδα το 1926, τότε η Νήσος Έλις είναι μια ντροπιαστική κηλίδα στην ιστορία των ΗΠΑ.

Αφού ήρθα στην Αμερική το 1926, βρέθηκα σε μια κατάσταση όπου η αυξανόμενη ευημερία δημιούργησε τις προϋποθέσεις για άγρια χρηματιστηριακή κερδοσκοπία. Ακόμη και εργάτες, λες και ήταν καπιταλιστές, με λιγότερα μέσα βέβαια, αφιερώθηκαν στην κερδοσκοπία. Στα εργοστάσια, σαν εκείνα στα οποία δούλευα, το πρώτο πράγμα που έλεγχαν οι εργάτες ήταν η κατάσταση των μετοχών: έλεγχαν αν οι μετοχές που είχαν ανέβαιναν ή έπεφταν, και φυσικά οι μετοχές ανέβαιναν – μιλάμε βέβαια απλώς για πλασματικό κεφάλαιο. Και σε αυτή τη φρενήρη άνοδο των μετοχών, είχαν μπει ήδη οι σπόροι της κρίσης που εξερράγη σε σύντομο χρονικό διάστημα. Αλλά οι εργάτες ήταν τόσο ενσωματωμένοι στο σύστημα, που οι μάξες, εκτός από τους οργανωμένους εργάτες που ήταν μια μικρή

μειοψηφία, δεν έδειχναν κανενός είδους ιδεολογικό ενδιαφέρον. Ενδιαφέρονταν μόνο για τον αθλητισμό, τη διασκέδαση και το χρηματιστήριο. Έμεινα άφωνος όταν διαπίστωσα ότι σε ένα εργοστάσιο με 500 εργάτες ήμουν ο μόνος που είχα ενημερωθεί το 1927 για το τι είχε συμβεί στους Σάκο και Βαντσέτι και έθεσα το ερώτημα για το τι έπρεπε να κάνουμε γι' αυτό. Κανείς από τους 500 εργάτες δεν γνώριζε ποιοι ήταν οι Σάκο και Βαντσέτι. Για παράδειγμα, το κίνημα της Βοστώνης που έκανε ό,τι περνούσε από το χέρι του για να σώσει τον Σάκο και τον Βαντσέτι από τον θάνατο δεν υποστηρίχθηκε από κανένα εργατικό κίνημα, παρά μόνο από τη φιλελεύθερη αστική τάξη και κάποιους διανοούμενους που στήριζαν την πρωτοβουλία για ανθρωπιστικούς και ηθικούς λόγους. Οι εργάτες δεν γνώριζαν καν τα ονόματα των Σάκο και Βαντσέτι.

Είναι ενδιαφέρον να δούμε πώς πολύ σύντομα, μετά την κρίση του 1929 και ήδη από το 1930, τόσο οι εργάτες όσο και οι άνεργοι είχαν μια εντελώς διαφορετική στάση. Χωρίς να επηρεάζονται σε ιδεολογικό επίπεδο και όντας σε μια κατάσταση όπου η παλιά αισιόδοξη ιδεολογία δεν λειτουργούσε πλέον σε σύγκριση με την πραγματικότητα, οι εργάτες άρχισαν να θέτουν στον εαυτό τους διαφορετικά ερωτήματα.

Μπορούμε να πούμε ότι η ιδεολογία δεν είναι σημαντική. Η ιδεολογία έχει την ικανότητα να είναι αποτελεσματική μόνο όταν έρχεται σε επαφή με μια πραγματικότητα που δεν έρχεται σε αντίθεση με αυτήν. Όταν η αντίθεση μεταξύ ιδεολογίας και πραγματικότητας γίνεται βαθύτερη, τότε οι εργάτες δεν ενεργούν σύμφωνα με την ιδεολογία τους, ακόμη και αν εξακολουθούν να πιστεύουν σε αυτήν ή να μην την αποβάλλουν. Την παραμερίζουν όμως και

ενεργούν σύμφωνα με τις απαιτήσεις της στιγμής. Ξεκινώντας από τις ανάγκες τους και από τον ταξικό πόλεμο που γεννιέται από αυτές τις ανάγκες, δημιουργούν μια ιδεολογία που διαμορφώνεται από αυτές. Αυτό σημαίνει ότι η πρώτη ώθηση δεν είναι ιδεολογική – είναι οι πρακτικές ανάγκες, οι πραγματικές ανάγκες που καθορίζουν την ιδεολογία. Αυτό είναι ένα πολύ σημαντικό γεγονός, διότι μας επιτρέπει να ξεπεράσουμε τον πεσιμισμό. Από την εμπειρία γνωρίζουμε ότι αυτή η ηλίθια και ναρκωμένη εργατική τάξη δεν παραμένει κατ' ανάγκη έτσι και ότι σε σύντομο χρονικό διάστημα η κατάσταση μπορεί να αλλάξει. Η εργατική τάξη, ακόμη και αν δεν σκέφτεται με ορθόδοξο τρόπο, μπορεί να αναπτύξει ταξική συνείδηση παρά τις κυρίαρχες ιδεολογίες της αστικής τάξης.

Μέσα στο κίνημα των ανέργων

Πάουλ Μάτικ:

Η οικονομική κρίση του 1929 εξαπλώθηκε με μεγάλη ταχύτητα και μόλις έναν χρόνο αργότερα, το 1930, υπήρχαν ήδη 16 εκατομμύρια άνεργοι. Επιπλέον, δεν υπήρχε τίποτα που θα μπορούσε να μετριάσει τις δυσχερείς συνθήκες αυτών των ανέργων, δεν υπήρχε καμία μορφή πρόνοιας, εκτός από τα ταμεία βοήθειας κάθε πόλης τα οποία εξαντλήθηκαν αμέσως. Υπήρχε επίσης ένα εθνικό ταμείο βοήθειας, αλλά δεν κράτησε πολύ. Αυτό ανάγκασε την κυβέρνηση να ασχοληθεί με την ανεργία και να λάβει μέτρα απέναντι στη ραγδαία επιδείνωση της κατάστασης. Δεδομένου ότι δεν υπήρχε πραγματικό συνδικαλιστικό κίνημα με επιρροή στις εργατικές μάζες, οι άνεργοι έπρεπε να οργανωθούν μόνοι τους. Τα κέντρα περιθάλψης/φιλανθρωπίας κάθε πόλης ήταν τα μόνα μέρη στα οποία μπορούσαν να απευθυνθούν οι άνεργοι όταν αναζητούσαν

βοήθεια. Τα κέντρα αυτά έγιναν ο φυσικός τόπος συγκέντρωσης των εργατών, για να διαμαρτυρηθούν για τις πενιχρές κοινωνικές παροχές και τις άθλιες συνθήκες ζωής. Με αυτόν τον τρόπο, όπως ακριβώς και στα εργοστάσια, κοντά στα κέντρα κάθε συνοικίας σχηματίζονταν ομάδες δράσης, ομάδες που βοηθούσαν αυθόρμητα.

Αν σε κάποιον έκαναν έξωση επειδή δεν μπορούσε να πληρώσει το ενοίκιο και τα έπιπλα του είχαν πεταχτεί στον δρόμο, αυτές οι ομάδες επενέβαιναν, βοηθώντας τον άνθρωπο να βάλει τα έπιπλα πίσω στο σπίτι, αναγκάζοντας έτσι τις αρχές να ακυρώσουν την εντολή έξωσης. Αυτές οι αυθόρμητες ομάδες έφτασαν στο σημείο να καταλαμβάνουν κλειστά λόγω χρεωκοπίας καταστήματα ως χώρους συνάντησης. Οι χώροι αυτοί ήταν εξοπλισμένοι, για παράδειγμα, με καθίσματα παλιών κινηματογράφων ή με επαγγελματικές κουζίνες που τις χρησιμοποιούσαν για τη σίτιση των απόρων.

Κατά τη διάρκεια του χειμώνα του 1930 η κατάσταση ήταν τόσο τραγική που στο Σικάγο πέθαιναν κάθε μέρα τουλάχιστον 200 ή 300 άνθρωποι κάτω από γέφυρες λόγω των πολύ χαμηλών θερμοκρασιών. Δεν είχαν τίποτα για να καλυφθούν, εκτός από κάποιες εφημερίδες, και το κρύο ήταν τέτοιο που πέθαιναν παγωμένοι στον ύπνο τους. Το πρωί περνούσαν φορτηγά για να μαζέψουν τα πτώματα και να τα μεταφέρουν για ταφή. Όλα αυτά συνέβαιναν μπροστά στα μάτια όλων, όλος ο κόσμος τα γνώριζε. Άρχισε να δημιουργείται μια προεπαναστατική κατάσταση.

Για παράδειγμα, στο Σικάγο και στη Νέα Υόρκη ήταν δυνατό με το μοίρασμα προκηρύξεων να κατέβουν στους δρόμους ένα εκατομμύριο άνθρωποι μέσα σε μόλις 24

ώρες. Η αστυνομία δεν ήξερε πώς να το διαχειριστεί, οι δυνάμεις καταστολής ήταν εντελώς πολιορκημένες από τις μάζες, σε τέτοιο βαθμό που δεν μπορούσαν καν να τραβήξουν τα όπλα τους. Στους δρόμους είχαν έρθει τα πάνω κάτω, τα τραμ είχαν τραβηχτεί από τις ράγες τους, παντού υπήρχαν οδοφράγματα – άρχισε να αναπτύσσεται μια επαναστατική δράση, χωρίς καμία ιδεολογία. Παρ' όλα αυτά, υπό αυτές τις συνθήκες, το κίνημα δεν είχε άλλη δυνατότητα πέρα από το να αναγκάσει την κυβέρνηση να λάβει μέτρα για τη μείωση της ανεργίας.

Εμείς, που ήμασταν ενεργοί μέσα στο κίνημα, καταλαβαίναμε ότι η κατάσταση ήταν επαναστατική, αλλά δεν πιστεύαμε ότι θα μπορούσε να οδηγήσει σε επανάσταση. Παρά την κρίση, το κεφάλαιο εξακολουθούσε να είναι πολύ ισχυρό και πολύ οργανωμένο. Το μόνο που μπορούσαμε, όσον αφορά τα άμεσα αποτελέσματα, ήταν να αναγκάσουμε την αστική τάξη να υιοθετήσει μια πολιτική δημόσιων δαπανών για την παροχή βοήθειας και τη μείωση της ανεργίας. Η αστική τάξη, ωστόσο, έχει μια εντελώς διαφορετική αντίληψη της πραγματικότητας. Ακόμα και οι πιο μικρές συγκεντρώσεις διαμαρτυρίας στις οποίες ξέσπασαν συγκρούσεις θεωρούνταν αμέσως ως αρχή της επανάστασης. Ενώ οι εργάτες ούτε καν σκέφτονται την επανάσταση, η αστική τάξη, απορροφημένη από την ταξική πάλη για την υπεράσπιση των δικών της συμφερόντων, είναι τόσο τρομοκρατημένη διότι φοβάται ότι το σύστημά της μπορεί να ανατραπεί, γεγονός που της παρέχει την αιτία, την αφορμή, για την άνοδο της επαναστατικής δράσης.

Όλα όσα συνέβησαν στις Ηνωμένες Πολιτείες μετά την κρίση του '29, είναι το καλύτερο παράδειγμα. Με την έντονη ανάπτυξη

των μαζικών διαδηλώσεων –και γίνονταν σχεδόν κάθε μέρα διαδηλώσεις– η αστυνομία και η εθνοφρουρά εμφανίζονταν με ποδήλατα ή με οχήματα μάχης και οπλισμένοι με τουφέκια. Πυροβολούσαν κατευθείαν στο πλήθος για να διασκορπίσουν τον κόσμο, σκοτώνοντας καμιά δεκαριά άτομα και τραυματίζοντας πολλούς άλλους. Ο φόβος της αστικής τάξης έκανε τη σύγκρουση πιο αιματηρή, και αυτός ο φόβος, μαζί με την κλιμάκωση της σύγκρουσης, έφερε την πτώση της κυβέρνησης.

Στις Ηνωμένες Πολιτείες, δεδομένου ότι η κοινή γνώμη θεωρεί την πολιτική ένα εγχείρημα που πρέπει να έρθει εις πέρας, όταν μια κυβέρνηση δεν είναι σε θέση να βελτιώσει μια κατάσταση, τότε ανατίθεται το έργο στην επόμενη που θα μπορέσει να τα καταφέρει καλύτερα. Αυτές, τουλάχιστον, είναι οι προσδοκίες στην αρχή, και εξαιτίας αυτού του γεγονότος η εκτελεστική εξουσία περνά από τα χέρια των ρεπουμπλικάνων στα χέρια των δημοκρατικών και αντίστροφα, ακολουθώντας τη ροή των περιόδων κρίσης και ευημερίας της χώρας.

Αφηγητής:

Για παράδειγμα, στις αρχές της δεκαετίας του '30, όταν ο Ρούσβελτ εξελέγη πρόεδρος των Ηνωμένων Πολιτειών, όλοι έβλεπαν σε αυτή την κυβέρνηση τη μόνη ελπίδα για τη σωτηρία του λαού, όλοι, συμπεριλαμβανομένων των εκπροσώπων της αριστεράς, τόσο των σοσιαλιστών όσο και των κομμουνιστών, όλοι είχαν γοητευτεί από τη διακυβέρνηση Ρούσβελτ και την υποστήριζαν πλήρως. Θυμάμαι ότι ακριβώς τότε, ο Μάτικ είχε γράψει ένα άρθρο όπου έλεγε: «Οι άνθρωποι δεν πρέπει να υπολογίζουν στην κυβέρνηση, στην κυβέρνηση του Ρούσβελτ, για την επίλυση της κρίσης, οι εργάτες πρέπει και μπορούν να υπολογίζουν

μόνο στους εαυτούς τους. Αυτός είναι ο μόνος πραγματικός και αξιόπιστος τρόπος για την πραγματική επίλυση μιας οικονομικής κρίσης». Σε εκείνο το άρθρο, ο Μάτικ έδινε ένα παράδειγμα όλων όσων συνέβαιναν στα ανθρακωρυχεία των ΗΠΑ. Οι ανθρακωρύχοι, των οποίων η κατάσταση ήταν εξαιρετικά απελπιστική, κατέλαβαν τα ορυχεία, αγνοώντας τις οδηγίες των εξορυκτικών εταιρειών, εξόρυσσαν άνθρακα και τον πουλούσαν απευθείας, δημιουργώντας μια εναλλακτική και αυτόνομη βιομηχανία, μια βιομηχανία που χειρίζονταν οι ίδιοι οι εργάτες. Σύμφωνα με τον Μάτικ, το φαινόμενο αυτό ήταν ένα παράδειγμα για το πώς θα μπορούσε να γεννηθεί μια επαναστατική διαδικασία σε μια χώρα όπως οι Ηνωμένες Πολιτείες. Σύμφωνα με τον ίδιο, τα πράγματα δεν μπορούσαν να αλλάξουν με μια νέα κυβέρνηση, ούτε στηριζόμενοι στους γραφειοκράτες των αριστερών κομμάτων, αλλά μόνο μέσα από τη μαζική δράση και τον αυτόνομο έλεγχο της παραγωγής από τις μάζες. Θα πρέπει να είναι οι ίδιοι οι εργάτες που, μια μέρα, θα πάρουν υπό τον έλεγχό τους τη βιομηχανία και θα την κατευθύνουν προς όφελος ολόκληρου του πληθυσμού.

Τα χρόνια του αναστοχασμού

Πωλ Μάτικ ο νεώτερος:

Γεννήθηκα το 1944, οι πρώτες μου παιδικές αναμνήσεις σχετικά με τις δραστηριότητες του πατέρα μου χρονολογούνται από το 1950. Τότε ήμουν 6 ετών. Το πολιτικό κίνημα της αριστεράς είχε πια τελειώσει. Ωστόσο, θυμάμαι ότι στο σπίτι μου εξακολουθούσαν να γίνονται συνελεύσεις, πολλοί άνθρωποι έρχονταν να μας βρουν και συζητούσαν πολιτικά. Ήταν μικρές ομάδες ανθρώπων, αυτοί οι λίγοι που είχαν απομείνει από τους διανοούμενους που πολιτικοποιήθηκαν τη δεκαετία του '30. Πολλοί ήταν μαρξιστές

αγωνιστές, άλλοι αγωνιστές ευρωπαϊκής καταγωγής όπως ο Καρλ Κορς, όλοι οι άνθρωποι που, εν ολίγοις, παρέμεναν αφοσιωμένοι σε συγκεκριμένες ιδέες και που έρχονταν σε εμάς για να συζητήσουν. Στις αρχές της δεκαετίας του '50, η μητέρα μου, ο πατέρας μου και εγώ φύγαμε από τη Νέα Υόρκη και μετακομίσαμε στο Βερμόντ. Ο λόγος για τον οποίο εγκαταλείψαμε τη μεγάλη πόλη οφειλόταν κυρίως στο γεγονός ότι εκείνη την εποχή το ενδιαφέρον των ανθρώπων για την πολιτική είχε εκλείψει. Δεν υπήρχε τίποτα άλλο να κάνει κανείς εκτός από το να αποσυρθεί για να μελετήσει. Στις Ηνωμένες Πολιτείες της εποχής εκείνης, ακόμη και οι αριστεροί διανοούμενοι είχαν εξαφανιστεί.

Αφηγητής:

Για σχεδόν 10 χρόνια, ο Πάουλ Μάτικ ζούσε αποτραβηγμένος στο Βερμόντ, σε ένα μικρό σπίτι βαμμένο κόκκινο που είχε κατασκευάσει ο ίδιος, πολύ κοντά σε ένα ρέμα, με τη βοήθεια της συζύγου και του γιου του. Αυτά είναι τα χρόνια του αναστοχασμού.

Εδώ, γράφει το magnum opus του, ένα βιβλίο οικονομικής θεωρίας και κριτικής της οικονομίας, με τίτλο *Μαρξ και Κέννς*, στο οποίο ο Μάτικ προτείνει και πάλι τη μαρξιστική ανάλυση για τη μελέτη της καπιταλιστικής ανάπτυξης και για την κριτική της λεγόμενης «μεικτής οικονομίας», της οποίας ο Κέννς είναι ο σημαντικότερος θεωρητικός. Ήδη στη δεκαετία του '30, ο Μάτικ είχε ασχοληθεί με την οικονομία, μαζί με τον φίλο του Καρλ Κορς, έναν από τους μεγαλύτερους μαρξιστές στοχαστές, ο οποίος αναγκάστηκε από τους Ναζί να εγκαταλείψει τη Γερμανία. Ο Μάτικ είχε δημοσιεύσει κάποια περιοδικά στα οποία είχε ξεκινήσει μια ανάλυση σχετικά με τις έντονες οικονομικές αλλαγές που είχαν επέλθει στον σύγ-

χρονο οικονομικό κόσμο, μετά την παγκόσμια κρίση του 1929.

Με την κυκλοφορία του βιβλίου *Μαρξ και Κέννς*, που αργότερα μεταφράστηκε στις σημαντικότερες γλώσσες του κόσμου, οι θεωρίες του Μάτικ αρχίζουν να συζητούνται στα πανεπιστήμια και, κυρίως, στην αριστερά. Στις Ηνωμένες Πολιτείες, στην Ιαπωνία και στη δυτική Ευρώπη, η φήμη και η αναγνώριση, που τις αντιμετώπισε με σκεπτικισμό, ήρθαν μετά την κυκλοφορία του βιβλίου *Μαρξ και Κέννς*.

Ο Πάουλ Μάτικ είναι ένας πολύ ιδιόμορφος χαρακτήρας: είναι δύσκολο να τον εντάξουμε στις παραδοσιακές κατηγορίες. Δεν μπορεί να ταυτιστεί με κάποιο συγκεκριμένο πολιτικό κόμμα ή ομάδα. Καθ' όλη τη διάρκεια της ζωής του, παρέμεινε ένας πρωτότυπος και εξαιρετικά δημιουργικός άνθρωπος, καθώς και ένας ανεξάρτητος φιλόσοφος. Δεν θέλω να τον χαρακτηρίσω ατομικιστή, θέλω απλώς να πω ότι, παρόλο που ο Πάουλ Μάτικ ήταν σοσιαλιστής, με την ευρύτερη έννοια του όρου, παρέμεινε πάντα μακριά από τις γραφειοκρατίες των αριστερών κομμάτων. Ο Μάτικ είχε πάντα μια αυτόνομη σκοπιά, και έτσι μπορούσε να ασκεί κριτική στις εργατικές οργανώσεις από αυτή τη σκοπιά. Υπό αυτή την έννοια, θα έλεγα ότι ο Μάτικ ήταν πολύ σημαντικός για την αριστερά. Μένοντας μακριά από τα πολιτικά κόμματα που κατά βάθος καθοδηγούσαν τις ιδέες των οπαδών τους, ήταν σε θέση να διεξάγει μια πολύ ακριβή κριτική ανάλυση για το τι συνέβαινε στις Ηνωμένες Πολιτείες.

Κριτική της πολιτικής

Αφηγητής:

Η ελευθεριακή παράδοση του σοσιαλισμού του Πάουλ Μάτικ χρονολογείται από τη Ρόζα Λούξεμπουργκ και άλλους θεωρητικούς της σοσιαλιστικής αριστεράς. Για τον Μάτικ, όπως και για τη Ρόζα Λούξεμπουργκ, το προλεταριάτο δεν είναι από μόνο του η επαναστατική τάξη που της έχει ανατεθεί το ιστορικό καθήκον να καταργήσει την αστική εξουσία, σε μια μακρά αντιφατική διαδικασία. Η εργατική τάξη που παράγεται από τον καπιταλισμό, αλλά και που παράγει η ίδια αυτό το σύστημα, αναλαμβάνει μόνο την ευθύνη, για σύντομες ιστορικές στιγμές, να αλλάξει σε βάθος τα πράγματα.

Σε αυτές τις ιστορικές περιόδους, η εναλλακτική στον σοσιαλισμό είναι η βαρβαρότητα, αλλά ο σοσιαλισμός, λέει ο Μάτικ, πρέπει να έρθει από τα κάτω, από τις μάζες, με τη συμμετοχή της μεγάλης πλειοψηφίας του πληθυσμού, και τα όργανα αυτής της σοσιαλιστικής δημοκρατίας, όπως ακριβώς συνέβη στις απαρχές της Ρώσικης Επανάστασης και στη Γερμανία, είναι τα συμβούλια, τα σοβιέτ.

Πάουλ Μάτικ:

Τα σοβιέτ, δηλαδή τα εργοστασιακά σοβιέτ στην επαναστατική Ρωσία, δεν γεννιούνται αυθόρμητα. Στην κοινωνία δεν υπάρχει καθαρός αυθορμητισμός, απλώς και μόνο επειδή οι άνθρωποι φτάνουν στη δράση μέσω της σκέψης, μέσω του αναστοχασμού. Η οργανωτική μορφή των εργατικών συμβουλίων δόθηκε από το εργοστάσιο. Το κεφάλαιο συγκεντρώνει τις μάζες των εργοστασίων, αναγκάζοντας τους εργάτες να συνεργαστούν. Όσοι εργάτες κατανοούν τον οργανωτικό ρόλο του εργοστασίου, εί-

ναι στη συνέχεια σε θέση να οργανωθούν ακόμα και έξω από αυτό. Τα σοβιέτ των αγροτών, για παράδειγμα, εμφανίστηκαν λίγο αργότερα στην ύπαιθρο και γεννήθηκαν με βάση την εμπειρία των εργατικών σοβιέτ. Το εργοστάσιο, ήδη από το 1905, είχε γίνει η οργανωτική βάση για τις δράσεις ενάντια στον τσάρο και τους καπιταλιστές. Ακόμη και όταν το προλεταριάτο δεν είναι οργανωμένο, όταν δεν έχει ή δεν μπορεί να έχει συνδικάτα ή κόμματα, εξακολουθεί να καταφέρνει να παραμένει δραστήριο. Οργανωμένο στο εργοστάσιο, και από το εργοστάσιο, μέσω του κεφαλαίου, είναι σε θέση να βρει οργανωτικά κατάλληλες μορφές. Στην πρόσφατη ιστορία του εργατικού κινήματος μέχρι και τις εξεγέρσεις των Πολωνών εργατών τον τελευταίο καιρό, μπορούμε να βρούμε ξανά αυτή τη σταθερά της οργάνωσης των εργατικών συμβουλίων μέσω του εργοστασίου.

Αφηγητής:

Συνεπώς, κατά τον Μάτικ, η ανανέωση του εργατικού κινήματος περνάει μέσα από την ανάκτηση της αντιεξουσιαστικής παράδοσης και των οργανωτικών της εκφάνσεων, ακόμη και όταν αυτές δεν είναι ρητά γνωστές ως σοβιέτ ή εργατικά συμβούλια. Επιπλέον, χωρίς μια αμείλικτη κριτική του εξουσιαστικού σοσιαλισμού και του γραφειοκρατικοποιημένου κομμουνισμού, χωρίς μια ανάλυση των αιτιών που οδήγησαν στον εκφυλισμό της Ρώσικης Επανάστασης, δεν θα μπορέσει να δοθεί αξιοπιστία στη σοσιαλιστική προοπτική.

Πάουλ Μάτικ:

Η Ρωσία ήταν ένα οπισθοδρομικό κράτος και ως εκ τούτου δεν μπορούσε να σταματήσει ούτε οικονομικά ούτε πολιτικά, παρά μόνο επιβάλλοντας το αναπτυξιακό φαινόμενο της συγκέντρωσης του κεφαλαίου σε

ένα μη ανταγωνιστικό καθεστώς. Στις μονοπωλιακές συνθήκες της παγκόσμιας αγοράς, ήταν απαραίτητο να δημιουργηθεί ένα υπερμονοπώλιο μέσω του οποίου μπορούσε να γίνει πιο άμεση παρέμβαση στους μηχανισμούς της αγοράς, τόσο στη Ρωσία όσο και στο παγκόσμιο πεδίο, και να γίνει και αυτό φορέας της ύπαρξης της μονοπωλιακής οικονομίας. Ως εκ τούτου, ο κρατικός καπιταλισμός στη Ρωσία είναι η πρακτική απάντηση στον μονοπωλιακό καπιταλισμό που υπήρχε ήδη στον κόσμο.

Αν και δεν είχε ποτέ εκφραστεί με αυτούς τους όρους, οι σοβιετικοί εργάτες σύντομα κατάλαβαν ότι είχαν να αντιμετωπίσουν μια νέα τάξη. Αυτή η νέα τάξη δεν είχε αναγνωριστεί ως τέτοια, καθώς η ιδέα της τάξης ήταν πάντα συνδεδεμένη με την ιδέα της ατομικής ιδιοκτησίας και κανείς δεν είχε ακόμη κατανοήσει ότι οι καπιταλιστικές συνθήκες θα μπορούσαν να συνεχίσουν να υπάρχουν και να αναπτύσσονται ακόμη και με την απουσία του ιδιωτικού κεφαλαίου. Όλη η πολιτική του Στάλιν καθοδηγούνταν από την ανάγκη να συντηρηθεί η νέα τάξη, η γραφειοκρατική τάξη που μόλις είχε δημιουργηθεί, η οποία είχε άμεσο συμφέρον να διατηρήσει το status quo και να υπερασπιστεί τα προνόμιά της, διαγωνίζοντας μια πολιτική καταπίεσης σε βάρος των εργατών και των αγροτών.

Κάθε ταξική κοινωνία, τόσο αν βασίζεται στην ατομική ιδιοκτησία όσο και αν η εν λόγω ατομική ιδιοκτησία καταργήθηκε από το κράτος, προϋποθέτει προνόμια υπέρ της κυρίαρχης τάξης, προνόμια που μπορούν να εκφραστούν οικονομικά, όπως στην περίπτωση του καπιταλισμού, ή με όρους πολιτικής εξουσίας, όπως συνέβη με τη νέα σοβιετική κυρίαρχη τάξη. Οι συνθήκες στις οποίες στηρίζεται η ταξική κυριαρχία προϋ-

ποθέτουν ότι η εργατική τάξη πρέπει να παραμείνει σε τέτοια θέση ώστε να μην μπορεί να παρεμβαίνει στους μηχανισμούς λήψης αποφάσεων της κοινωνίας. Η εργατική τάξη είναι αναγκασμένη να ζει στο όριο της επιβίωσης, δεν πρέπει να βλέπει καμία ευκαιρία να αυτονομηθεί, να ανεξαρτητοποιηθεί από την ηγεμονία της κυρίαρχης τάξης.

Πωλ Μάτικ ο νεώτερος:

Κατά τη γνώμη μου, αυτό που διακρίνει τα γραπτά του πατέρα μου είναι ότι καθ' όλη τη διάρκεια της ζωής του κατάφερε να κρατήσει συνδεδεμένες δύο πτυχές της θεωρητικής μαρξιστικής παράδοσης, πτυχές που γενικά διαχωρίζονταν από τους μιμητές του Μαρξ: την οικονομική πτυχή και την πολιτική πτυχή. Για εκείνον, ο καπιταλισμός είναι μια μορφή κοινωνικής οργάνωσης που δημιουργεί από μόνη της τη βάση για μια μελλοντική κοινωνία, επομένως η ανάλυση του καπιταλισμού γίνεται η θεωρία της οικονομικής κρίσης. Η οικονομική κρίση, ως κοινωνική και πολιτική κρίση, ωθεί τους ανθρώπους να δημιουργήσουν νέες δομές κοινωνικής συμβίωσης, οι οποίες προκύπτουν από την ίδια την αναγκαιότητα της ανάπτυξης του καπιταλισμού. Σε αυτό το πλαίσιο έρχεται αμέσως στο μυαλό η Ρόζα Λούξεμπουργκ, και μαζί της το κίνημα των εργατικών συμβουλίων, και αριστεροί θεωρητικοί όπως ο Γκόρτερ και ο Άντον Πάνεκουκ. Στη θεωρία του Πάουλ όλα αυτά είναι παρόντα, επιπλέον βρίσκουμε την ανάλυση των μηχανισμών του σύγχρονου καπιταλισμού που αναπτύχθηκαν μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, μέσω της οποίας είναι δυνατόν να κατανοήσουμε τους διαφορετικούς αγώνες της εργατικής τάξης που έχουν αυθόρμητο χαρακτήρα.

Σύμφωνα με τον Πάουλ, ο οικονομικός μηχανισμός ωθεί την εργατική τάξη να δημι-

ουργήσει ένα ταξικό κίνημα που τείνει στη χειραφέτηση όλων, και είναι το κίνημα που πρέπει να είναι επαναστατικό, όχι η ιδεολογία που εκφράζει σε ορισμένες περιόδους. Με αυτόν τον τρόπο ο πατέρας μου δεν πίστεψε ποτέ στις ιδεολογίες της ευημερίας, και πάντα προσπαθούσε να εξηγήσει πώς μετά την ευημερία, προσωρινή και εφήμερη, όπως αυτή της δεκαετίας του '60, έρχεται πάντα ξανά η κρίση, και από εκεί, η αναβίωση του πολιτικού κινήματος, και ελπίζω, η αναβίωση του σοσιαλιστικού κινήματος.

Η κρίση της πολιτικής οικονομίας

Αφηγητής:

Ο σύγχρονος καπιταλισμός, σύμφωνα με τον Μάτικ, εξακολουθεί να κινείται από κρίση σε κρίση, όπως ακριβώς κάνει από τις απαρχές του. Ωστόσο, σε σύγκριση με τον καπιταλισμό που είχε αναλύσει ο Μαρξ, ο Μάτικ υπογραμμίζει δύο θεμελιώδεις αλλαγές: πρώτον, οι κρίσεις έχουν γίνει παγκόσμιες κρίσεις και παράγουν πραγματική καταστροφή, αν όχι πραγματικούς πολέμους· δεύτερον, το κράτος παρεμβαίνει στην οικονομία για να περιορίσει τις ζημιές, τις οποίες προκαλεί η ανταγωνιστική ανάπτυξη που παράγει ο καπιταλισμός, ιδίως σε κοινωνικό επίπεδο. Η κρατική παρέμβαση έφερε μια νέα μορφή οικονομίας της αγοράς, τη «μεικτή οικονομία». Αλλά για τον Μάτικ, η δημιουργία ενός οικονομικού τομέα που εξαρτάται άμεσα από το κράτος, υπό τις εντολές του, ενός τομέα που δεν παράγει για την αγορά και που ως εκ τούτου παραμένει μη παραγωγικός, δεν επιλύει για πολύ καιρό τις αντιφάσεις του καπιταλισμού, απλώς αμβλύνει τις συνέπειες της κρίσης, μειώνει την ανεργία και καθυστερεί τα παρεπόμενα προβλήματα που, αναπόφευκτα, θα εμφανιστούν ξανά. Σύμφωνα με τον Πάουλ Μάτικ, η μεικτή οικονομία

συναντά τα δικά της όρια στην ανάγκη αύξησης του παραγωγικού τομέα της οικονομίας, στην αντιμετώπιση της κρίσης εις βάρος του ιδιωτικού τομέα, του μόνου που παράγει πραγματικά κέρδη και που επομένως είναι ικανός να κάνει το σύστημα να λειτουργεί. Με αυτόν τον τρόπο, σύμφωνα με τον Μάτικ, τόσο σε εθνικό όσο και σε διεθνές επίπεδο, συγκρούονται δύο τάσεις, αυτή που θέλει την επέκταση του κρατικού τομέα και αυτή που τείνει να τον μειώσει. Σε αυτή τη σαφή αντίθεση, ο καπιταλισμός γνωρίζει τα όριά του.

Πάουλ Μάτικ:

Τα όρια της μεικτής οικονομίας ποικίλλουν από χώρα σε χώρα, λόγω της ιδιαίτερης θέσης τους στο πλαίσιο της παγκόσμιας οικονομίας. Τα όρια αυτά πρέπει να συσχετιστούν με το χρονικό πλαίσιο εντός του οποίου μια συγκεκριμένη χώρα μπορεί να επιτρέψει την αύξηση του δημόσιου χρέους και με την ικανότητά της να οργανώσει την οικονομία έτσι ώστε να πληρώσει αργότερα τα χρέη. Εάν σε ένα σύστημα μεικτής οικονομίας, η κρίση παραταθεί για μεγάλο χρονικό διάστημα, τότε υπάρχει η πιθανότητα –σήμερα όχι πλέον μόνο θεωρητική αλλά πραγματική– η κρίση να ακολουθηθεί από καλπάζοντα πληθωρισμό. Δεν αυξάνεται μόνο η ανεργία αλλά και ο πληθωρισμός, αυτό σημαίνει ότι βρισκόμαστε μπροστά σε μια προοδευτική καταρράκωση του κεφαλαίου, μια αργή κατάρρευση, καθώς τα εργαλεία που χρησιμοποιούνται για την καταπολέμηση της κρίσης γίνονται τα ίδια παράγοντες επιδείνωσης της κρίσης.

Αυτή η κατάσταση έχει ήδη λάβει χώρα στην πραγματικότητα. Για τον λόγο αυτό, σήμερα, όχι μόνο ο καπιταλιστικός κόσμος, αλλά και οι οικονομικές θεωρίες εισέρχονται σε κατάσταση κρίσης. Η καπιταλιστική

θεωρία, σύμφωνα με την οποία η συρρίκνωση των κερδών μπορεί να καθυστερήσει με μια πολιτική ελλειμματικών δημόσιων δαπανών και με διεύρυνση των πιστώσεων, για μεγάλο χρονικό διάστημα δεν έχει αποδειχθεί έγκυρη. Οι παλιοί νόμοι περί υπερσυσσώρευσης συνεχίζουν να ερμηνεύουν τα αποτελέσματά της, δείχνοντας ότι το κεφάλαιο δεν είναι ικανό να βρει έναν τρόπο ρύθμισης της κοινωνικής του πτυχής, και ότι η κοινωνία, ως εκ τούτου, εξακολουθεί να βρίσκεται στο έλεος των αντιφάσεων που προκαλεί η αγορά και της αργής διάβρωσης που προέρχεται από την ίδια τη διαδικασία της καπιταλιστικής συσσώρευσης.

Αφηγητής:

Ο Πάουλ Μάτικ ήταν πάντα ένας άβολος χαρακτήρας, επέλεξε να είναι άβολος, ένας εργάτης που έτυχε να γίνει διανοούμενος και θέλησε να αναλάβει τον ρόλο της συνειδητής κριτικής του εργατικού κινήματος. Γι' αυτό, η ανάλυσή του για τον καπιταλισμό και το εργατικό κίνημα, μια ανάλυση ψυχρή και μερικές φορές αμείλικτη, δεν προσφέρει βολικές λύσεις. Αλλά όποιος αισθάνεται την υποχρέωση να ανανεώσει την αριστερά, πρέπει να μετρηθεί με τις ιδέες του Πάουλ Μάτικ, με το κριτικό του φορτίο, ακόμη και αν διαφωνεί με τα συμπεράσματά του. Αυτή η αναμέτρηση γίνεται ένα απαραίτητο πέρασμα για την κατανόηση του σύγχρονου κόσμου, στη συμπαγή του μορφή αλλά και σε όλη του την ασυνέπεια.

Σε αυτή τη μακροσκελή συνέντευξη, ο Πάουλ Μάτικ μίλησε για τον εαυτό του και τις ιδέες του. Ο απαισιόδοξος ρεαλισμός του και η πυκνότητα της προσωπικής του εμπειρίας παραμένουν πάνω απ' όλα μια μαρτυρία της κρίσης της ταυτότητας, των ιδεών,

της ανάλυσης και των εγχειρημάτων, στην οποία βρίσκεται σήμερα η επίσημη αριστερά και το θεσμοθετημένο εργατικό κίνημα.

Ο Πάουλ Μάτικ το 1932 πιθανόν κατά την πολύμηνη περιπλάνησή του στις νότιες ΗΠΑ